



PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS, Journal of Economics, Sociology and Policy

Medeniyetler atışması Kuramının Sosyolojik Eleştirisi

*Sociological Critique of The Clash of Civilization
Theory*

Mehmet Devrim TOPSES

Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Doğın BIÇKI

Yrd. Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Ocak/January 2010, Cilt/Vol: 6, Sayı/Num: 1, Page: 65-72
ISSN: 1305-7979

© 2005- 2010

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS, Journal of Economics, Sociology and Policy

Ocak/January 2010, Cilt/Vol: 6, Sayı/Num: 1

ISSN: 1305-7979

Editör/Editor-in-Chief

Öğr.Gör.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Öğr.Gör.Dr.Sema AY
(Uludağ Üniversitesi)

Öğr.Gör.Hilal YILDIRIR
(Uludağ Üniversitesi)

Uygulama/Design

Yusuf Budak
(Kocaeli Üniversitesi)

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Aşkın KESER (Kocaeli Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)

Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)

Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)

Öğr.Gör.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

*Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.*

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
None of the contents published can't be used without being cited.*

Medeniyetler atışması Kuramının Sosyolojik Eleştirisi

Sociological Critique of The Clash of Civilization Theory

Mehmet Devrim TOPSES

Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Doğan BIÇKI

Yrd. Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Özet:

Medeniyetler atışması Kuramı, Aydınlanma ilkelerinin "Batılı değerlere" ait olduğu tezi üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşıma göre, dünyanın yoksul ülkeleri Aydınlanma ilkelerinden vazgeçtikleri ve kendi geleneksel kültürlerine dönmeye başladıkları ölçüde kalkınacaklardır. Oysa Aydınlanmacılık Batı'ya özgü "değerler sistemi" değil, evrensel nitelikteki toplumsal ilkeler bütünüdür. Aydınlanma ilkeleri ve geleneksel kültürler arasında sosyolojik bir karşıtlık bulunmamaktadır. Bu çalışma, Medeniyetler atışması Kuramı'nın sosyolojik dayanak noktalarının geçerliliğinin sorgulanmasını amaçlamaktadır.

Abstract:

The Clash of Civilization Theory is built upon the thesis that the principles of Enlightenment are all Western values. This Theory claims that the more the underdeveloped countries turn their back to the Enlightenment and embrace once again their traditional cultures, the more they will advance. However, Enlightenment is not a paradigm which is peculiar to the West; it is the universal combination of social principles. There are no sociological contrariety between Enlightenment and traditional cultures. This study aims to interrogate the validity of the sociological bases of The Clash of Civilization Theory

Giriş

Samuel Huntington, 18 Nisan 1927 yılında Amerika'nın New York kentinde doğmuş ve 24 Aralık 2008 yılında Amerika'nın Massachusetts eyaletinde ölmüştür. Harvard Üniversitesi'nde uzun süre Politik Bilimler Akademisi Profesörü olarak görev yapan Huntington, 1977-1978 yıllarında Amerika'nın Ulusal Güvenlik Konseyi ve Güvenlik Planlama Bölümünün koordinatörlüğünü ve 1986-1987 yıllarında ise Amerikan Politik Bilimler Birliği'nin başkanlığını yürütmüştür.

Medeniyetler Çatışması Kuramı, Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington tarafından oluşturulan ve 1993 yılında "Foreign Affairs" adlı dergide yayınlanarak sosyal bilimlerin gündemine giren bir siyaset ve sosyoloji yaklaşımıdır. Bu makalenin amacı, Medeniyetler Çatışması Kuramının sosyolojik dayanak noktalarının incelenmesi ve bu anlamda sosyolojik geçerliliğinin tartışılmasıdır.

1. Aydınlanma Felsefesinin Sosyolojik İçeriği

Medeniyetler Çatışması Kuramı'nı sosyolojik açıdan önemli kılan nokta, bu kuramın 18. yüzyıl Aydınlanma çağıının ilkelerine dönük yaklaşımıdır. Bilindiği gibi Aydınlanma çağı, 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkıp gelişen ve bütün insanlığa dönük olarak "halk egemenliği", "ulus devlet", "uluslaşma", "laiklik", "tam bağımsızlık" ilkelerini gündeme getiren tarihsel bir dönemdir. Bu yönüyle Aydınlanmacılık, Ortaçağ toplum anlayışından kesin çizgilerle ayrılır. Aydınlanmacılığa göre, dinsel ve kişisel otoriteler yıkılmalı ve yerlerine halk egemenlikleri kurulmalıdır. Toplumsal ilişkiler etnik ve dinsel kimliklere göre değil, yurttaşlık kimliğine bağlı olarak yürütülmelidir. Bir toplumu birleştiren temel öğe, yurttaşlık kimliğidir. Dinsel kimlikler Ortaçağda olduğu gibi toplumsal ve siyasal bir yönlendirici değil; bireylerin kişisel inançlarıdır ve yurttaşlık kimliğinin arkasında kalmalıdır (Tanilli, 1979: 78-85). Kısacası Aydınlanma-

cılık, insanlığın etnik ve dinsel özelliklere göre biçimlenen Ortaçağ ilişkilerinden, bu özelliklerin belirleyici niteliğini yitirdiği yurttaşlık temelindeki ilişkilere geçmesidir.

2. Medeniyetler Çatışması Kuramının Aydınlanma İlkelerine Yaklaşımı

20. yüzyıldan başlayarak Aydınlanmacılığın sadece Batı'ya özgü bir toplumsal kültür ve felsefi ilkeler bütünü olduğu ileri sürülmektedir. Batı sosyolojisinin klasik yaklaşımına göre Batı-dışı toplumların uluslaşma sürecine girmeleri, kendilerini yurttaşlık kimliği ekseninde tanımlamaları, dinsel inançları toplumsal bir yönetim aracı olarak kullanılmaktan kurtarıp bireysel vicdanlara teslim etmeleri, ulusal egemenlikler talep etmeleri, yönetim otoritelerinden bütünüyle bağımsız hukuk sistemleri oluşturmaları, dinsel ve kişisel yönetim erkleri yerine halk egemenlikleri kurmaları sosyolojik olarak kendi kültürlerini terk etmeleri ve Batı kültürüne bağlanmaları anlamına gelmektedir.

Bu noktada Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın özü, Aydınlanmacılığın evrensel değil, "Batılı nitelikte bir değer bütünü" olduğunun kanıtlanmaya çalışılmasıdır. Huntington'a göre Aydınlanmacılık, Avrupa'da ortaya çıktığı için Batılı bir değerdir (Huntington, 2006b:30). Batı ise emperyalist bir karaktere sahip olduğu için, Huntington Aydınlanma ilkelerini benimsemenin düpedüz emperyalist Batılı değerleri benimsemek olduğunu vurgulamaktadır (Huntington, 2006a: 268).

Medeniyetler Çatışması Kuramı'na göre, dünyanın ezilen ülkelerinin Batı emperyalizminin yıkıcı etkilerinden kurtulmalarının tek yolu, Huntington'un deyişiyle, "Batılı" değerlerden vazgeçmeleridir. Huntington'a göre "hukuk devleti", "insan hakları", "uluslaşma", "laiklik", "halk egemenliği" gibi Aydınlanma ilkeleri Batılı değerlerdir (Huntington, 2006a: 93). Bu nedenle Batı'ya karşı çıkan bir toplumun Aydınlanmacılığı benimsemesi Huntington'a göre tam bir çelişkidir. Yoksul İslam ülkeleri bu Batılılaşma

isteklerini bir kenara bırakıp, kendi kültürlerine dönmeye başladıkları zaman kalkınacaklardır. Yeryüzünde Batı'nın denetimi ancak böyle azalacaktır. Huntington'un deyişle "Türkiye, Atatürk'ün mirasını bilinçli bir şekilde reddederse, kendisini İslam'ın bir lideri olarak yeniden tanımlamaya başlayacaktır (Huntington, 2006a:237)".

Dolayısıyla Medeniyetler Çatışması Kuramı'na göre 21. yüzyıl ve sonrasındaki siyasal ve toplumsal ilişkiler, Aydınlanma ilkeleriyle belirlenmiş ulusal sınırlara ve yurttaşlık ilişkilerine göre belirlenmiş toplumsal ilişkilere göre değil; bir medeniyeti oluşturan ortak dinsel kültür özelliklerine göre biçimlenecektir. Zira Huntington'a göre az gelişmiş bir ülke için asıl modernleşme, o ülkenin Aydınlanma ilkelerinden vazgeçmesi ve kendi kültürel değerlerine bağlanmasıdır. "Medeniyetler Çatışması" başlıklı makale ve "Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması" adlı kitap, toplumların "laiklik" ve "halk egemenliği" gibi, Huntington'un "Batılı" olarak sınıflandırdığı Aydınlanma ilkelerinden vazgeçtikleri ve diğer ülkelerle olan ilişkilerini öncelikli olarak dinsel ve kültürel özellikleri temelinde yürütmeye başladıkları konusundaki örneklerle ayrılmıştır.

3. Aydınlanmacılığın Evrensel Boyutunun Sosyolojik Kanıtları

Görüldüğü gibi "Medeniyetler Çatışması Kuramı", Aydınlanmacılığın Batılı bir değer olduğu tezi üzerine kurulmuştur. Oysa Aydınlanmacılık, Batı'da ortaya çıkmış olmasına karşın, sosyolojik anlamda evrensel nitelikte değerler sistemidir. Aydınlanmacılığı evrensel yapan, onun insanlık için ilerici nitelikteki yenilikleridir. Bir yeniliğin ilerici olarak değerlendirilmesi, onun insanlığa verdiği değerle ve ona sağladığı yararlar ölçülebilir. Tarihsel bir süreç içinde ortaya çıkan yenilikler, insanlığa değer vermiyorsa ve ona yarar sağlamıyorsa ilerici olarak değerlendirilemez. Bu yönüyle Aydınlanmacılık, doğa ve toplum olayları karşısında insan aklını öne çıkartması ve toplumsal ilişkileri etnik ve dinsel özelliklere göre daha kapsa-

yıcı bir kavram olan "yurttaşlık kimliği"ne göre düzenlemesi nedeniyle ilericidir. İlerici olması nedeniyle de bütün insanlığa dönüktür.

Tarih içinde insanlığa yarar sağlayan bütün yenilikler, doğduğu bölgelere bakılmaksızın bütün insanlığın ürünü olmuştur. Sözelimi ateşin ve tekerleğin bulunması insanlığın gelişimi için bir ilerleme noktası olmuştur. İnsanlık, bu türdeki yenilikleri doğduğu bölgelere bakılmaksızın benimsemiştir. Mübeccel Belik Kıray'ın belirttiği gibi, "çatal – kaşık kullanma" ve "masada oturarak yemek" bile Batı'da ortaya çıkan yenilikler olmalarına karşın insan sağlığını gözetilen ilerici yenilikler olduğu için bütün insanlık tarafından benimsenmiştir (Kıray, 2002: 255). Bunun gibi, "Latin Alfabesi" diye adlandırılan Batı harfleri Batı Avrupa'da meydana gelmemiştir. Fenike uygarlığının icadıdır. Fenike uygarlığı ise Güney Anadolu, Suriye, Lübnan ve Kıbrıs coğrafya üçgeninde dünya sahnesine çıkarak, bu harfleri bütün insanlığa bağışlamıştır. Bu alfabe zamanla buradan Yunanistan adalarına, Atina'ya ve oradan da Roma'ya nakledilmiştir. Roma ise bir Latin şehri olduğundan, Alfabe onlar tarafından yayınlanınca "Latin Alfabesi" olarak tanınmıştır (Tufan, 1994: 159). Kısacası tarih içinde ortaya çıkan yenilikler, insanlığın ortak ihtiyaçlarını karşılayabildiği ölçüde coğrafi bölgelerin tekelinden kurtulmakta ve evrenselleşmektedir.

Halk egemenliği, uluslaşma, laiklik, ulus devlet ve insan hakları gibi ilkeler ise 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan değerler bütünü olmalarına karşın Batılı ve dolayısıyla emperyalist olarak değerlendirilemezler. Toplumun din ve mezhep ayrımlarını geride bırakıp yurttaşlık kimliği kapsamında ulus bilincine ulaşması, siyasal yönetim erkine ortak olması ve herkese eşit olarak uygulanacak bağımsız bir hukuk sisteminin oluşturulması bütün insanlığa dönük yeniliklerdir. Bu nedenle Samuel Huntington'un Aydınlanmacılığı Batı'ya özgü ve sadece Batı'ya seslenen ilkeler bütünü olarak görmesi, sosyolojik bir yanıldır.

4. Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın Türk Modernleşme Hareketine Bakışı

Huntington, kültürel çatışma teorisine uygun olarak "Medeniyetler Çatışması ve "Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması" adlı kitabının önemli bir bölümünü Türk modernleşme hareketinin ve Kemalizm'in eleştirisine ayırmıştır. Sosyolojik anlamda Kemalizm, Türkiye'nin evrensel Aydınlanma ilkelerine ilişkin hukuksal, toplumsal ve ekonomik düzenlemeleri toplumsal yaşama geçirme süreci olarak kabul edilebilir. Huntington'a göre ise Türk aydınlanması, Türkiye'nin geleneksel İslam kültürüne karşı bir harekettir. Çünkü "Türk aydınlanması İslam'ın bir devlet dini olmasına son vermiş, toplum yaşamında Batılı olmayan kültür ve kurumları yok etmiştir (Huntington, 2006a:196-206)."

Huntington'un "Batılı" olarak kavramsallaştırdığı kurumlar, "laiklik", "halk egemenliği" ve "hukuk devleti"dir. Biraz önce belirttiğimiz gibi Huntington, bu ilkeleri bütün insanlığa değil, sadece "Batı'ya özgü değerler" olarak görmektedir. Dolayısıyla Huntington'un bakış açısına göre Aydınlanma ilkelerini benimseyen toplumlar, kendi geleneksel kültür yapılarını terk eden ve Batı'yı taklit etmeye çalışan toplumlardır. Oysa Türk modernleşme hareketi Aydınlanmacılığı evrensel değerler olarak benimsemiş ve varlığını sürdürebilmek için "laiklik", "ulus devlet", "halk egemenliği" veya "uluslaşma" gibi yenilikleri toplumsal yaşama geçirmeyi bir zorunluluk olarak görmüştür. Bu yeniliklerin toplumsal yaşama geçirilmesi, geleneksel İslam kültürünün terk edilmesi değildir. Huntington'un kuramsal yaklaşımının tam tersine olarak Türk modernleşme hareketi, geleneksel kültürü yok etmeyi değil; uluslaşmayı ve kendi üzerinde egemenlik hakkı olan bir ulus devlet olarak örgütlenmeyi amaçlar.

Bu amaca uygun olarak Türk devrimi, yurttaşlık kimliğini etnik ve dinsel kimliklerin önüne geçirmiştir. Dinsel kimlikler, bireylerin vicdanlarına bırakılmıştır. Türk modernleşme hareketi eğer Huntington'un

belirttiği gibi geleneksel kültür yapısından sıyrılmak ve Batı değerlerini ithal etmek isteyen bir amaç taşıyorsa, Müslümanlığa özgü dini ibadetlerin yasaklanması, dinsel bayramların kaldırılması, Hıristiyanlığı yayacak okulların açılması gerekirdi. Buradan yola çıkarak, Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın Türk devriminin toplumsal amaçlarına bakışının sosyolojik anlamda tartışmalara açık olduğu söylenebilir.

5. Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın İslam Ülkelerine Bakışı

Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın bir diğer temel dayanağı, Doğu - İslam ülkelerinin Batılı bir değer olarak görülen Aydınlanmacılığı reddettikleri ölçüde kalkınacakları yönündeki varsayımdır. Huntington'a göre İslam ülkelerinin "yeniden doğuş"ları, bu ülkelerin "laiklik", "ulus devlet" ve "uluslaşma" gibi toplumsal amaçları bütünüyle terk ettikleri bir dönemde gerçekleşecektir. Çünkü Huntington'un "Batılı" olarak tanımladığı Aydınlanma ilkelerinin terk edilmesi, bu ülkeler üzerindeki Batı denetimini bütünüyle yok edecektir. Bu noktada Huntington, Doğu Asya ve Japonya'nın ekonomik açılarından kalkınmalarının belirleyicisi olarak Aydınlanma ilkelerini reddetmelerini göstermektedir (Huntington, 2006b: 144).

Aydınlanma ilkelerini Batılı değerler olarak reddeden İslam ülkelerinin toplumsal koşulları, Türkiye'de kapsamlı olarak Niyazi Berkes tarafından incelenmiştir. Niyazi Berkes'in incelemeleri Hindistan, Pakistan, Endonezya, Lübnan, Suriye, Mısır ve Cezayir'deki sosyolojik gözlemlerine dayalıdır. Bu ülkelerin sosyolojik anlamdaki ortak özellikleri, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra "laiklik", "ulus devlet", "uluslaşma", "halk egemenliği" gibi ilkeleri Batı'nın bir ürünü olduğu için reddetmeleri ve modernleşmeyi "geleneksel kültürlerini sürdürme" olarak yorumlamalarıdır (Berkes, 1975).

Berkes'in tespitlerine göre Hindistan, Pakistan, Endonezya, Lübnan, Suriye, Mısır ve Cezayir gibi ülkeler ulus devlet anlayışına

uygun milli bir ekonomi yapılanması gerçekleştirmedikleri için bu ülkelerde İngiliz ve Fransız uydusu ekonomiler gelişmiştir. Böylece İngiltere ve Fransa'nın siyasal ve ekonomik yönlendirmesi altına girilmiştir. Eş deyişle Huntington'un kuramsal yaklaşımının tersine olarak, ulus devlet anlayışını "Batılılaşma" olarak yorumlayan bu ülkeler "toplumsal bir kalkınma süreci" içine değil, Batı denetimine girmişlerdir. Laiklik, Batı'ya özgü kültürel bir değer olarak yorumlandığı için bu ülkelerde geniş ölçekli din ve mezhep çatışmaları yaşanmıştır. Hukuksal düzenlemeler toplum yaşamına egemen olamadığı için bu ülkelerde insan yaşamı "sudan ucuz" durumdadır (Berkes, 2001: 50). Kısacası bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Aydınlanma ilkelerini "Batılı" değerler olarak kabul edip, toplumsal yaşamdaki düzenlemelerden uzak tutan Hindistan, Pakistan, Endonezya, Lübnan, Suriye, Mısır ve Cezayir gibi ülkelerin Huntington'un deyişiyle "İslami bir diriliş" içine girdiklerini söylemek sosyolojik anlamda çok güçtür.

6. Medeniyetler Çatışması Kuramının Doğu-Asya ve Japonya Örneği

Diğer taraftan Medeniyetler Çatışması Kuramı'nda, Doğu Asya ve Japonya'daki modernleşme hareketlerinin başarıya ulaşmasının dinsel ve kültürel özelliklerle açıklanması, oldukça tartışmalı bir yaklaşımdır. Osmanlı devleti ve Japonya'daki yenileşme hareketlerinin karşılaştırılarak incelenmesi sonucunda Japon kalkınmasının temel belirleyicisinin "kültürel özellikler" değil, ekonomik ve hukuksal düzenlemeler olduğu görülmektedir.

19. yüzyılda Japonya ve Osmanlı Devletinin modernleşme süreçleri arasında temel benzerlikler görülür. Çağlar Keyder (2005:9)'in deyimiyle Osmanlı devletindeki "bürokrasi" ve Japonya'daki imparatorluk, modernleşme süreçlerini tamamlayarak ülkelerini Batı'nın baskısına karşı korumak istemişlerdir. Osmanlı ve Japon İmparatorlukları'nda devlet örgütlenmesinin merkezileştirilmesi için çalışılmış, yerli nitelikte tüccar ve sanayici sınıfının oluşması

için önlemler alınmıştır (Lewis, 2007; Avcıoğlu, 1968; İnalçık, 2000). Buraya kadar Osmanlı Devleti ve Japonya'nın modernleşme hareketleri arasında benzerlikler bulunmaktadır. 19. yüzyıldan sonra Japonya'nın modernleşme sürecini başarıya ulaştırmasının belirleyici nedeni, 1894 yılında kapitülasyonlardan bütünüyle kurtulması, milli bir ekonomi kurması ve ekonomik açıdan bağımsız kalmasıdır. Osmanlı Devleti ise 1838 yılında İngilizlerle yapılan ticaret antlaşmasından başlayarak, yeni oluşan ve henüz zayıf durumda bulunan yerli sanayiye yabancı endüstrisine ve güçlü Avrupa kapitalizmine açtığı gibi, kapitülasyonlardan kurtulamamıştır (Avcıoğlu, 1968: 37-47). Bunun yanında Doğan Avcıoğlu tarafından belirtildiği şekliyle Japon egemen sınıflarının bağımsız ve modern bir devlet kurmak azmiyle yabancı sermaye yatırımlarına karşı çıkmaları kadar, Japonya'nın fakirliği de bu ülkeyi yabancı sermaye akınlarından korumuştur (Avcıoğlu, 1968: 46). 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise laiklik alanında düzenlemeler yapılmış, devletin dini niteliği kaldırılmış, Şinto dini devletten ayrılmıştır. Yasama, yürütme ve adalet işleri arasındaki dengeli ayrımı daha iyi düzenleyen demokratik bir anayasa ilan edilmiştir (Berkes, 2001:240). Sonuç olarak Japonya'nın kalkınmasının belirleyici nedeni Medeniyetler Çatışması Kuramı'nda belirtildiği gibi din ve gelenek değil; milli ekonomi ve laiklik gibi Aydınlanma ilkeleridir.

SONUÇ

20. yüzyılın sonunda sosyal bilimlerin gündemine giren Medeniyetler Çatışması Kuramı'nın sosyolojik temelleri, Aydınlanma ilkelerinin evrensel olmadığı yönündeki kuramsal yaklaşıma dayanmaktadır. Buna göre Aydınlanma ilkeleri Batı'ya özgü değerler olduğu için, Batı emperyalizmine karşı çıkan Doğu ve İslam ülkeleri, Batı denetiminden kurtulmak için Aydınlanma mirasını bilinçli biçimde reddetmelidirler. Bununla birlikte Aydınlanma ilkelerini Batı değerleri olarak reddeden Doğu ve İslam ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak kalkın-

dıklarına ilişkin tarihsel ve sosyolojik bir kanıt bulunmamaktadır. Medeniyetler Çatışması Kuramından farklı olarak Japonya, yenileşme çabalarına tarihsel anlamda Osmanlı Devletinden daha sonra başlamasına karşın; “laiklik”, “bağımsız ulus devlet” ve “milli ekonomi” gibi ilkelerini toplumsal amaçlarına uyarladığı için modernleşme çabalarını başarıya ulaştırabilmiştir. Bu durum, Medeniyetler Çatışması Kuramının sosyolojik temellerinin tartışmaya açık olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AVCIOĞLU, Doğan (1968) Türkiye'nin Düzeni, Ankara: Bilgi Yayınları.
- BERKES, Niyazi (1975) İslamlık, Ulusçuluk, Sosyalizm, Ankara: Bilgi Yayınları.
- BERKES, Niyazi (2001) Asya Mektupları, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HUNTINGTON, Samuel (2006a) Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (Çev: Mehmet Turhan, Cem Soydemir), İstanbul: Okyanus Yayınları.
- HUNTINGTON, Samuel (2006b) Medeniyetler Çatışması, (Der: Murat Yılmaz), Ankara: Vadi Yayınları.
- İNALCIK, Halil (2000) Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, İstanbul: Eren Yayınları.
- KEYDER, Çağlar (2005) Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KIRAY, Mübeccel (2002) Hayatımda Hiç Arkaya Bakmadım, (Söyleşi), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- LEWIS, Bernard (2007) Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TUFAN, Muzaffer (1994) “Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu”, Sosyolojinin Fransa'da Doğuşu Döneminde Osmanlı Toplumundaki Çağdaşlaşma Hareketi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TANİLLİ, Server, (1979) Uygarlık Tarihi, İstanbul: Adi Komandit.